

Luku 2: Näkökulmia tehtäviin ja kuviin

Kuvatehtävä s. 12–13

Täysi oikeustoimikelpoisuus saavutetaan 18 vuoden iässä. Milloin sen voi menettää?

- Luonnollisen henkilön oikeustoimikelpoisuus voi heikentyä esimerkiksi sairauden tai vanhuuden vuoksi. Tällöin hän voi tarvita apua asioidensa hoitamisessa.
- Mikäli edunvalvontavaltuutus tai edunvalvojan määrääminen eivät riitä täysi-ikäisen henkilön asioiden hoitamiseksi, kärjäoikeus voi rajoittaa hänen oikeustoimikelpoisuuttaan tai julistaa hänet vajaavaltaiseksi. Syynä voi olla esimerkiksi, että henkilö vakavan sairauden heikentämänä pyrkii vastoin omia etujaan vahingoittamaan taloudellista asemaansa vaikkapa lahjoittamalla omaisuuttaan tai ottamalla velkaa.
- Vajaavaltaiseksi julistaminen on harvinaista. Jos henkilöllä ei ole ennestään edunvalvojaa, viimeistään kärjäoikeus nimeää hänelle sellaisen. Edunvalvoja hoitaa hänen taloudellisia asioitaan.

1. Mitä eroa on oikeushenkilöllä ja luonnollisella henkilöllä?

- Luonnollinen henkilö on ihminen ja oikeushenkilö on yritys, rekisteröity yhdistys tai säätiö.
- Luonnollinen henkilö edustaa itse itseään, mutta oikeushenkilön puolesta toimii aina henkilö, jolla on valtuutus.

2. Arvioi seuraavien oikeustoimien oikeustoimikelpoisuutta.

a) 16-vuotias ostaa kaupasta 1 500 euron arvoisen kannettavan tietokoneen.

- 16-vuotiaan tekemä kauppa on oikeustoimena pätemätön; kyseessä on alaikäinen nuori, joten summa on niin suuri, että kyseessä ei ole tavanomainen eikä merkitykseltään vähäinen oikeustoimi.

b) 16-vuotias ostaa kaupasta 1 500 euron arvoisen kannettavan tietokoneen omalla kesätyöpalkallaan.

- 16-vuotiaan tekemä kauppa on oikeustoimena pätevä; summa on suuri, mutta 15 vuotta täyttänyt saa päättää omalla työllä ansaittujen rahojen käytöstä.

c) 18-vuotias ostaa kaupasta 1 500 euron arvoisen tietokoneen.

- 18-vuotiaan tekemä kauppa on oikeustoimena pätevä; 18-vuotiaalla on täysi oikeustoimikelpoisuus.

d) Muistisairaudesta kärsivä 70-vuotias ostaa kaupasta 1 500 euron arvoisen tietokoneen.

- Muistisairauden voisi olettaa heikentäneen henkilön oikeustoimikelpoisuutta. Hänen tahdonmuodostuksensa voisi olla puutteellista. Tällä perusteella kauppa voisi olla pätemätön.

- Toisaalta muistisairaus ei automaattisesti riitä tekemään täysi-ikäisen ihmisen oikeustoimea pätemättömäksi. Ihmisen oikeustoimikelpoisuutta voidaan kuitenkin rajoittaa osittain tai kokonaan.
- Jos joku haluaa jälkikäteen osoittaa muistisairaudesta kärsivän oikeustoimen pätemättömäksi, hän voi joutua tekemään moitekanteen käräjäoikeuteen.

3. Millä erilaisilla tavoilla voit varmistaa omien asioidesi hoitamisen, jos et pysty niitä itse hoitamaan?

- Tällaisessa tilanteessa käytetään valtuutusta.
- Valtuutuksen voi antaa suullisesti tai kirjallisesti.
- Valtakirjalla voi määrittää, millaisissa asioissa antaa valtuutetulle oikeuden hoitaa asioitaan.
- Valtakirja voi olla myös avoin asianajovaltakirja, joka valtuuttaa toimimaan kaikissa asioissa esimerkiksi virastoissa.
- Testamentti on myös oman tahdon ilmaisu siitä, miten perintö jaetaan, kun siihen ei ole enää itse vaikuttamassa.

4. Ali on valtuuttanut ystävänsä Sarin ostamaan hänen puolestaan kerrostalohuoneiston osakkeet. Ali laatii Sarille avoimen valtakirjan, ja he sopivat suullisesti, että asunnon kauppasumma on enintään 100 000 euroa. Sari ostaa sovitun asunnon Mikalta, mutta maksaa asunnosta 120 000 euroa. Ali ei hyväksy kauppaa vaan katsoo Sarin ylittäneen valtuutensa. Ali vaatii kaupan purkamista. Arvioi tilannetta oikeudellisesta näkökulmasta Alin, Sarin ja Mikan osalta.

- Mikan kannalta kauppa on pätevä. Hän on tehnyt kaupan Sarin kanssa ja nähnyt avoimen valtakirjan. Hänellä ei ole ollut syytä epäillä Sarin valtuutusta eikä hän ole voinut tietää suullisesti sovitusta hintarajasta.
- Sari on ylittänyt valtuutuksensa, mutta suullisesti annettua hintarajaa on vaikea todistaa.
- Ali on antanut avoimen valtakirjan Sarille ja kauppa sitoo häntä suhteessa Mikan.
- Ali voi viedä asian käräjäoikeuteen. Haaste voi koskea Sarin valtuutuksen ylitystä tai koko kaupan purkamista.
- Jos haaste kohdistuu Sariin, häneltä Ali voi hakea korvauksia kauppasumman ylittämisestä.
- Tällaisessa tapauksessa olisi hyvä tehdä kaksi valtuutusta, joista toinen olisi valtakirja kauppaa varten ja toisessa määriteltäisiin lisäksi kauppasumman yläraja.
- Neuvotteluteknisistä syistä kauppasummaa ei yleensä merkitä valtakirjaan, joka esitetään myyjälle.

5. Ota kantaa seuraaviin oikeustoimiin. Miten niissä pitäisi menetellä?

a) Tiia ehdotti Kanervalle, että tämä ostaisi hänen maastopyöränsä 100 eurolla. Kanerva lupasi harkita asiaa. Parin päivän päästä hän ilmoitti ostavansa pyörän. Tiia sanoi, ettei hän myykään sitä. Kanervan mielestä Tiian on myytävä pyörä, koska tämä itse oli ehdottanut kauppaa.

- Kyseessä oli suullinen myyntitarjous. Siihen pitää vastata heti, jos aikoo hyväksyä tarjouksen. Tilanne on toinen, jos tarjouksessa varataan aikaa vastaukselle.

- Koska Kanerva ei hyväksynyt tarjousta heti, Tiian ei tarvitse myydä pyörää hänelle.

b) Juuso oli pyytännyt erästä autonasentajatuttavaansa tarkastamaan autonsa ja arvioimaan sen kunnostamiskustannuksia. Tuttava kertoi auton moottorin ja vaihteiston olevan niin huonossa kunnossa, että niiden korjaaminen maksaisi saman verran kuin koko auton arvo on. Samalla tuttava tarjoutui ostamaan auton 4 000 eurolla purkaakseen sen varaosiksi. Juuso myi auton tuttavalleen, ja myöhemmin ilmeni, että se oli saatu kuntoon pienellä moottoriremontilla.

- Olennaista on, tiesikö tuttava, että auton saa kuntoon pienellä remontilla. Jos hän tiesi tämän, kyseessä on kunnianvastainen ja arvoton menettely, jossa Juusoa on harhautettu tarkoituksellisesti. Oikeustoimea voidaan pitää pätemättömänä.

c) Lenni oli ostamassa Ellan uudehkoa autoa, josta Ella oli maksanut kuukautta aikaisemmin lähes 30 000 euroa. Nyt Ellalla oli kova rahapula. Koska hän ei kiireiltään ehtinyt paneutua autokauppaan, hän valtuutti Virven hoitamaan kaupan puolestaan. Virven piti myydä auto vähintään 25 000 euron hinnasta. Taitavana kauppamiehenä Lenni vei Virven ravintolaan neuvottelemaan kaupasta. Seuraavaan aamuun jatkuneen suostuttelun jälkeen Virve lupasi myydä Ellan auton Lennille 20 000 euron hinnasta, koska piti Lennistä niin kovasti.

- Virvellä ei ole lupaa myydä autoa 20 000 euron hinnalla.
- Mikäli korkein mahdollinen kauppasumma (25 000 euroa) on merkitty valtuutukseen, kauppasopimus on mitätön.
- Jos korkeinta kauppasummaa ei ole merkitty valtakirjaan, vaan siitä on sovittu erikseen Ellan ja Virven kesken, kauppa saattaa olla pätevä. Lenni on tehnyt kaupat Virven kanssa, jolla on siihen ollut valtakirja, eikä Lennin voida olettaa tienneen Virven valtuutuksen rajoista.
- Virve saattaisi joutua korvaamaan Ellalle valtuutuksen ylityksen eli 5 000 euroa.
- Mikäli ravintolailtaan on kuulunut alkoholin käyttöä, ei Virven mahdollinen humalatila olisi lieventävä asianhaara. Toisaalta Lennin toiminta voidaan katsoa kunnianvastaiseksi ja arvottomaksi, jos hän on käyttänyt Virven mahdollista humalatilaa hyväkseen.

d) Anu ajoi autollaan talvipakkasilla Oulun ja Kuusamon välillä, kun auto yhtäkkiä sammui. Yrityksistä huolimatta se ei enää startannut. Oli keskiyö, kova pakkas ja lähimpiin taloihin oli pitkä matka. Anu oli pukeutunut kevyesti. Aikansa odoteltuaan hän huomasi traktorin lähestyvän. Hän pysäytti sen ja pyysi kuljettajaa hinaamaan auton lähimmälle huoltoasemalle. Kuljettaja suostui, jos saisi palkkiona puolet auton hinnasta (15 000 euroa). Hinauksen jälkeen Anua kadutti kova hinta.

- Olennaista on se, oliko Anu todellisessa hädässä. Jos hän oli, kuljettajan velvollisuus olisi ollut auttaa häntä ilman korvausta.
- Jos Anu ei ollut todellisessa hädässä, traktorikuskin voi kuitenkin tulkita käyttäneen hänen tilannettaan hyväkseen. 15 000 euron hinauspalkkio vaikuttaa kohtuuttomalta sopimusehdolta tai jopa kiskonnalta, ja oikeustoimi olisi siten pätemätön. Anu tuskin joutuisi niin paljon hinauksesta maksamaan, jos asia etenisi oikeuteen.

e) Emmi omisti palkitun jäniskoiran. Eräs henkilö, joka kuului samaan metsästysseuraan kuin Emmi, vaati tätä myymään koiran itselleen. Hän ilmoitti, että seuraavan jahdin aikana osuu vahinkolaukaus joko koiraan tai Emmiin, jos hän ei myisi. Peloissaan Emmi myi koiran, mutta tuli pian katumapäälle.

- Kyseessä oleva oikeustoimi on väitteenvaraisesti pätemätön.
- Uhkailua on kuitenkin vaikea todistaa, ja näyttövelvollisuus uhkauksesta olisi Emmillä.

6. Esseetehtävä: Millä edellytyksillä Suomen kansalainen on oikeuskelpoinen ja toimintakelpoinen (oikeustoimikelpoinen)? (yo-tehtävä S2014)

- Oikeuskelpoisella kansalaisella on lain suomat oikeudet ja velvollisuudet, joista säädetään esimerkiksi perustuslaissa. Ne ovat samat kaikille kansalaisille.
- Toimintakelpoisella eli oikeustoimikelpoisella kansalaisella on kyky tehdä sopimuksia ja laajentaa omia oikeuksiaan tai omistuksiaan.
- Oikeuskelpoisuus alkaa syntymästä ja päättyy kuolemaan.
- Lainsäädäntö rajoittaa toimintakelpoisuutta ja täysi toimintakelpoisuus alkaa 18 vuoden iässä.
- Alaikäisellä on rajoitettu toimintakelpoisuus ja hän voi tehdä vain vähäisiä oikeustoimia. 15-vuotias nuori saa kuitenkin tehdä ja purkaa työsopimuksen sekä hallita omalla työllään ansaittuja rahoja.
- Toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa ja henkilölle voidaan määrätä esimerkiksi edunvalvoja.